

Cristina TĂNASE, Măriuca RADU

VIRGIL ONIȚIU – AUTOR DE MANUALE ȘCOLARE

Pedagogul și publicistul Virgil Onițiu s-a născut în anul 1864 în Reghinul Săsesc (comitatul Mureș-Turda)¹, fiind unul dintre cei cinci copii ai judecătorului Alexandru Onițiu și ai Tereziei (născută Cătană). Cursurile școlii primare copilul Virgil le-a început la Reghin și le-a finalizat la Caransebeș. În anul 1875 familia Onițiu este nevoită să se mute la Seghedin, unde Virgil urmează cursurile liceale.² În 1882 se înscrie la cursurile teologice de la Sibiu, unde „înțeleptul său tată l-a trimis anume /.../ nu ca să-l preoțească, ci ca să ajungă într-un mediu românesc”³. Începând cu anul 1886 și-a continuat studiile la Universitățile din Viena și Budapesta, urmând cursurile Facultății de Litere. Din anul școlar 1890/1891 devine profesor la Gimnaziul din Brașov și din anul 1894 director al acestei instituții de învățământ. A fost membru activ al Astrei (1900) și vicepreședinte al Societății pentru Fond de Teatru Român. În anul 1902 este ales membru corespondent al Academiei Române. A încetat din viață la 21 octombrie 1915⁴, anul acesta împlinindu-se 90 de ani de la trecerea sa la cele veșnice.

Lucrarea de față, așa după cum reiese și din titlu, dorește să reliefeze doar o parte din activitatea lui Virgil Onițiu, și anume, cea legată de elaborarea de manuale școlare. În acest caz considerăm necesară, pentru început, ilustrarea situației politice în cadrul căreia își desfășurau activitatea Școlile centrale române greco-orientale din Brașov. Așadar, în anul 1850, gimnaziul românesc își deschide porțile având ca proprietare și susținătoare parohiile Sfântul Nicolae din Schei și Sfânta Adormire din Cetate. Fiind școală cu caracter confesional, stătea „sub inspecțiunea școlară directă cu drept de dispozițiune a Venerabilului Consistoriu Archiepescan al bisericii gr. or. române din Ardeal, având conform articolului de lege XXX din 1883 Înaltul guvern de stat dreptul de supremă inspecțiune”⁵. Limba de predare era româna, obiect de studiu ordinar (obligatoriu) specific școlilor confesionale transilvănene. Respectarea caracterului național și păstrarea limbii române ca limbă de propunere (predare) au însemnat pentru gimnaziul brașovean o luptă îndelungată împotriva tendințelor de germanizare ale guvernului absolutist de la Viena și, mai târziu, împotriva maghiarizării din timpul regimului austro-ungar.

„Școalele” medii greco-orientale române din Brașov cuprindeau trei instituții de învățământ, și anume:

- gimnaziul mare, cu opt clase;
- școala reală inferioară, cu patru clase;
- școala comercială medie, din anul 1897 numită superioară, cu trei clase.⁶

Cele două parohii susținătoare alegeau un for administrativ școlar format din 26 de membri (câte 13 din fiecare parohie), din care se alegea un comitet școlar permanent format din 12 membri,

¹ *** *Cărturari brașoveni (sec. XV-XX). Ghid bibliografic*, p. 170.

² Ioan Ciurea, *Virgil Onițiu, director al școlilor românești din Brașov*, în „Cumidava”, V, 1971, p. 165.

³ Valeriu Branște, *Amintiri din închisoare*, București, Editura Minerva, 1972, p. 107.

⁴ Ioan Ciurea, *op. cit.*, p. 165.

⁵ Virgil Onițiu, *Conferențele pedagogice ale corpului profesoral*, seria I, 1897, p. 91.

⁶ Andrei Bârseanu, *Istoria școalelor centrale române gr. or. din Brașov*, Brașov, Tipografia Ciurcu & Comp., 1902, p. 258.

numit „Eforia școalelor centrale gr. or. române din Brașov“ și care administra averea instituției de învățământ.

Pe parcursul primelor două decenii de existență gimnaziul s-a confruntat cu o serie de probleme de ordin politic, amintite mai sus, de ordin financiar – lipsa banilor răsfrângându-se asupra întregii activități, însă cea mai acută era lipsa manualelor de limba română. Profesorii foloseau cel mai des manuale străine (din care făceau traduceri) sau puținele manuale apărute în limba română. Un alt impediment l-a constituit Legea pentru școlile medii din anul 1883, care, la paragraful 49, spunea: „Dacă un manual întrebuițat într-o școală medie conține doctrine contrare Statului, constituției sau legilor, Ministerul de culte și instrucțiune e îndreptățit și îndatorat a opri întrebuițarea unui asemenea manual și în caz de lipsă a lua mai departe dispozițiuni pentru confiscarea cărții și pentru pedepsirea respectivilor pe calea legii“⁷.

Pentru a fi rezolvată lipsa acută de manuale școlare directorul instituției, Virgil Onițiu, alături de corpul profesoral, renunță la veniturile ce-i revin din taxele școlarilor și înființează, la 29 mai 1896, un fond școlar care va fi întrebuițat pentru editarea manualelor „de lipsă și a cărților pentru instrucțiunea școalelor“. De asemenea, din acest fond se vor finanța excursiile științifice care aveau scopul „de-a înălța nivelul învățământului“. „Corpul profesoral în conferența sa extraordinară, /.../ a decis cu unanimitate a numi acest fond după numele aceluia bărbat, care cu trei sute și mai bine de ani înainte a dat la lumină o serie de cărți tipărite mai întâi în limba românească aici în Brașov, a Diaconului Coresi: «Fondul Coresi». Iar ca deviză s-au ales cuvintele acestui «înainte mergător», scrise către cetitorii Psaltirei sale din 1577: «Să cetiți și bine să socotiți, că veți vedea înșivă, că e cu adevăr»“⁸. Primul manual editat pe cheltuiala Fondului Coresi a fost *Sintaxa limbii latine* pentru clasele a III-a și a IV-a gimnaziale, de Vasile Goldiș. La rândul său, directorul gimnaziului, profesorul de română Virgil Onițiu, a beneficiat de sumele acestui fond, editând o serie de manuale școlare:

- *Carte de cetire pentru clasa I a școalelor medii (Brașov, 1905);*
- *Carte de cetire pentru clasa a II-a a școalelor medii (Brașov, 1905);*
- *Carte de cetire pentru clasa a III-a gimnazială și reală (Brașov, 1893);*
- *Carte de cetire pentru clasa a IV-a gimnazială și reală (Brașov, 1895);*
- *Limba română – elemente de filologie – pentru clasa a IV-a gimnazială;*
- *Istoria literaturii române – manual litografiat – pentru uzul clasei a VIII-a gimnaziale.*

Dorim să amintim, pe scurt, câteva capitole cuprinse în cărțile de „cetire“. Acestea cuprindeau „Basmе sau Povești“, „Legende, tradițiuni și credințe populare române“, „De-ale vechilor greci și romani – mituri, tradițiuni și fapte istorice“, „Din Istoria Ungariei“, „Diverse“ și „Adaus“⁹. În prefața acestor manuale autorul dă o serie de explicații despre felul în care trebuie studiată cartea de către elev cu ajutorul profesorului. Pe lângă acestea, marele profesor îndeamnă școlarii spre cunoaștere cu ajutorul unor întrebări, care fac conținutul mult mai accesibil. Același scop îl au notele din subsolul fiecărei pagini. „Scopul principal al lecturii – spunea autorul – va fi înțelegerea clară a celor cetite.“ „... doresc ca să fie cartea aceasta în mâna școlarilor noștri aceea – la ce m-am gândit neconținut când am alcătuit-o: un izvor bogat și curat pentru îmbogățirea minții și

⁷ *Ibidem*, p. 415.

⁸ Virgil Onițiu, *op. cit.*, p. 127.

⁹ *Ibidem*, *Carte de cetire pentru clasa I și II gimnazială și reală, pentru școalele superioare de fete și instituttele pedagogice*, Brassó, Editura Librăriei Ciurcu, 1905 (vezi cuprinsul).

inimii lor, și o școală în care să se desprindă (sic) a ceti cu plăcere și cu pricepere produsele alese ale literaturii noastre.”¹⁰

Având în vedere că, în acele vremuri, în școală nu se studia Istoria românilor, manualul de citire încearcă să suplinească aceste lipsuri prin capitole speciale, astfel încât elevii să-și însușească o serie de cunoștințe referitoare la trecutul poporului român. Pagini de istorie românească apar în capitolele „Basmе sau Povești” și „Din Istoria Ungariei”, descriind faptele înaintașilor fără a atrage atenția cenzurii maghiare a acelor timpuri. Fragmentele erau atent studiate, făcându-se distincția clară între lectura fantastică (basmе, legende etc.) și cea istorică, reală.

De asemenea, în paginile acestor manuale se regăsesc elemente de geografie pentru mai buna cunoaștere a spațiului locuit de români. Virgil Onițiu a știut să aleagă cu simț pedagogic, pentru cărțile sale, bucăți potrivite pentru a lărgi sfera de cunoștințe a elevilor săi și a le cultiva simțul și gustul estetic literar. Partea de final a manualului școlar este ocupată de reguli de sănătate sau de igienă și reguli de ortografie.

Conform Planului de învățământ, la gimnaziu, scopul folosirii limbii materne (limbii române) era întru cunoașterea temeinică a gramaticii, pentru ca elevul să ajungă la un mod de exprimare clar, precis atât verbal, cât și în scris, și cunoașterea dezvoltării literaturii naționale pe baza lecturii, a analizei estetice și a teoriei genurilor literare în poezie și în proză. Lectura era baza studiului limbii române, la fel cum limba română era temelia întregului învățământ literar și nu numai. Instrucțiunile, prevăzute în Planul de învățământ¹¹, redactate de către directorul gimnaziului împreună cu profesorii și aprobate de Venerabilul Consistoriu Arhidiecezan din Sibiu, cuprindeau explicații precise de învățare pentru fiecare an de studiu în parte. Amprenta pusă de profesorul Onițiu se regăsește în materialul de memorizat, parte importantă a studiului la clasă. Marele dascăl chiar va publica un studiu despre memorizare, făcând comparație între pedagogia medievală și cea nouă. Critică, de asemenea, „sistemul învechit al învățământului” din Transilvania care, după părerea sa, nu ține cont de psihicul școlărilor și nu-i obișnuiește cu munca liberă și independentă. Critică școala deoarece „crește o mulțime de spirite pasive, cari primesc rezultatele muncii altora din gura profesorului, fără ca ei /.../ să fi fost activi”¹². Noul, în școala acelor ani, atât de valabil și astăzi, însemna în principal dezvoltarea judecății școlărilor, formarea de priceperi și deprinderi și înțelegerea materialului real de cunoștințe.

Încă din clasele mici se urmărea corectitudinea conținutului și a ortografiei în lucrările libere, dezvoltarea vocabularului cu ajutorul unor cuvinte și fraze mai grele din lectură sau caracterizarea unor personaje, descrierea unor scene, localități și obiceiuri, toate acestea atât de uzitate și în zilele noastre. Clasele gimnaziale învățau aprofundând poezia sau proza, studiind genurile literare sau practicând „declamațiunea” și retorica. A trezi curiozitatea elevului înseamnă a dezvolta puterea de observație a acestuia și încrederea în puterile proprii, toate acestea făcând studiul mai plăcut.

Într-unul dintre strălucitele sale discursuri profesorul Onițiu definea pedagogia ca pe o „știință a creșterii pentru că ne prezintă într-un întreg sistematic rezultatul teoretic al experiențelor pedagogice. În același timp este și o artă care constă în aplicarea teoriilor. În pedagogie știința face foarte mult, dar arta face totul”¹³. Dragostea de românism se manifestă de data aceasta prin încercarea

¹⁰ Idem, *Carte de citire pentru clasa I a școalelor medii*, Ediția a II-a, Brassó, Editura Librăriei Ioan I. Ciurcu, 1914 (Prefața).

¹¹ Idem, *Conferențele pedagogice ale corpului profesoral*, seria II, Brașov, Tipografia Ciurcu & Comp., 1900, p. 9.

¹² Ioan Ciurea, *op. cit.*, p. 174.

¹³ Horia Teculescu, *Un ziditor de suflete – Virgil Onițiu*, în „Țara Bârsei”, anul VIII, nr. 1, ian.-febr., 1936, p. 20.

de a căuta modelul pedagogic al românului cu calitățile și cu defectele sale. Defectele sunt puse pe seama suferințelor seculare, a nedreptăților, persecuțiilor, umilințelor suferite de poporul acesta. Românul, crescut la școala pedagogică modernă, va trebui să-și învingă timiditatea, care ucide orice emancipare sufletească. Profesorul trebuie întotdeauna să fie modelul viu al elevilor, pe care să-i aducă pe calea cea dreaptă fără minciună, fără ură și fără invidie. Un fost elev își amintea, la mormântul profesorului său: „Nu puteai să tremuri la ora de română, fiindcă era atâta căldură și atâta claritate în expunerea materialului, încât îți era peste puțină să fii nepregătit”¹⁴.

Acesta a fost dascălul **Virgil Onițiu**, ... un „**Ziditor de suflete**”¹⁵.

Anexe¹⁶

1.

Nr. 485 [număr înregistrare]

Aprobarea Cărții mele de cetire de cls III g. ediția I. 1893 (însemnare de mână, lb. română)

Vă aduc la cunoștință faptul că, Domnia sa, Ministrul Regal al Educației și al Cultelor, luna aceasta, în ziua de 19, cu decizia nr. 16.247 a aprobat pentru Domnia Voastră manualul de limbă română „Carte de cetire” pe baza raportului comisiei de critică a educației, ca manual pentru gimnaziile cu predare în limba română din subordinea Excelenței Sale și acesta a fost introdus în Registrul manualelor de gimnaziu, acreditate (acceptate).

Însă vă atenționez că după ce textul care a fost scris despre Bălcescu și care n-o să mai fie propriu pentru un text școlar, în ediția viitoare a cărții (manualului) să fie schimbat cu un text mai acceptabil și anume, text cu caracter maghiar.

Sibiu 25 mai 1894

Elischer József

Consilier Regal, Director de manuale

Pentru prea-stimatul domn Virgil Onițiu, professor al Gimnaziului român-ortodox din Brașov

Document manuscris pe foaie cu antet presat, inscripție: NAGYSZEBENI KIR. TANKERULETI FOIGAZGATOSAG, orig. lb. maghiară; 1 f., 34 x 21.

---

¹⁴ *Gazeta Transilvaniei*, nr. 223, 16/29 octombrie 1915.

¹⁵ Horia Teculescu, *op. cit.*, p. 3.

¹⁶ Documentele sunt inedite, fac parte din *colecția Mișia și Căliman* și provin de la urmașii lui Virgil Onițiu. Transcrierea s-a făcut fidel, iar traducerea din maghiară în română a fost efectuată de doamna Arnocz Hajnalka (Germania). Tuturor celor care ne-au sprijinit în acest demers le mulțumim și pe această cale.

2.

Copie: „Carte de citire, pentru clasa III gimnazială reală și pentru școlile superioare de fete”, scrisă de Onițiu Virgil, 1893, editată de Ciurcu I. Miklos, Brașov, preț 1 ft. Raport de opinie.

Numărul manualelor românești bune crește continuu. Mai ales de când au început să lucreze profesorii Gimnaziului brașovean român-ortodox. Într-un timp scurt au ieșit de acolo mai multe opere importante și folositoare și dacă Domnia sa, ministrul i-ar stimula pe oameni să scrie ajutându-i cumva, în scurt timp școlile autohtone românești ar folosi numai cărți făcute acasă și n-ar mai fi nevoie de cărțile scrise în România. Și dacă apare la noi vreun manual de limba română se vinde foarte rău, pentru că nu sunt mulți care le folosesc, fapt pentru care nu e vinovat nici autorul și cu atât mai puțin editorul. În realitate, numai susținerea domnului ministru ar fi de ajutor în această problemă și ar putea premia în mod corespunzător aceste lucrări redactate cu cunoștințe vaste de pedagogie care reprezintă o onoare în literatura de manuale de limbă română. Manualul se împarte în două mari părți: prima parte conține texte poetice deosebite din cei mai mari poeți români și din literatura populară, a doua parte conține texte istorice. „Adăugarea” conține niște teorii foarte bune despre poetica românească și apar și niște teorii foarte bune despre ritmică, care până acum abia au fost tratate. Probabil, autorul se va ocupa mai pe larg de această problemă în manualul pentru clasa mai înaltă, unde este mai bine, ca în clasa a III-a. Toată cartea mi-a dat impresia că este munca unui om inteligent, cult, care va îmbogăți cu foarte multe lucrări de seamă literatura română de manuale, care până în prezent dispune de foarte puține lucrări folosibile. Cartea nu conține lucruri contra patriei sau a legilor. Din partea mea, eu recomand călduros onoratei comisii să accepte acest manual pentru gimnazii și pentru școlile superioare de fete.

De acord – Dr. Alexics György s. k.

Este identică cu originalul și se editează cu atenționarea, ca aceasta să folosească strict pentru folosire privată și editarea ei în ziar din orice motiv este interzisă.

CONSILIUL NAȚIONAL DE EDUCAȚIE

Ferenczy

Document manuscris, orig. lb. maghiară; 1f., 34 x 21; pe p. 2 – ștampilă dreptunghiulară cu inscripția: ORSZ. KÖZOKTATÁSI TANÁCS.

3.

Contract

Legat între domnul Virgil Onițiu director gimnazial în Brașov deoparte, iar de altă parte între dl. Ioan I. Ciurcu ca reprezentant și proprietar al firmei Nicolae I. Ciurcu librar editor în Brașov:

1. Domnul Virgil Onițiu dă în primă edițiune d-lui Ioan I. Ciurcu opul seu: „Carte de cetire pentru cl. I și II gimn. și reală, pentru scólele civile și institutele pedagogice“, obligându-se a preda manuscrisul pentru tipar începând cu 1 Octobree n. 1904. –
2. Dl. Virgil Onițiu stabilește tirajul cu 2900 (două mii nouă sute) exemplare din care 60 (șesedeci) de exemplare i se vor da gratuit dânsului. –
3. Dl. Virgil Onițiu își condiționează ca onorar pentru această primă edițiune a numelui op suma de cor. 1000, adecă una miie de coróne, care are să ii se plătească de editor în bani gata până la aparițiunea cărții. –
4. Dl. Virgil Onițiu se obligă a îngriji de corectura și revisia textului cules, așa ca tipărirea cărții să nu sufere nici o întârziere. –
5. Dl. Virgil Onițiu se deobligă, ca la o eventuală a doua edițiune a numitei cărți, – întrucât cartea pentru această a doua ediție nu s-ar supune la modificări mai însemnate, – să o dea în edițiune tot domnului Ioan I. Ciurcu și tot în condițiunile acestui contract. –
6. Dl. Virgil Onițiu își rezervă pentru ediția a doua mână liberă de a face oriunde și în orice condiții: la casul, când pentru ediția a doua s-ar reclama modificări mai însemnate în carte, dar la cas de oferte egale se obligă a considera ofertul ce îl va face eventual dl. Ioan Ciurcu. O eventuală a treia edițiune încă îl degajează pe dl. Virgil Onițiu de orice obligament față cu dl. Ioan I. Ciurcu.
7. Dl. Ioan I. Ciurcu primesce în edițiune primă opul d-lui Virgil Onițiu „Carte de cetire pentru clasa I și II gimn. și reală pentru școlile civile și institutele pedagogice“ obligându-se a-l pune sub presă la începutul lui Octobree n. 1904.
8. Dl. Ioan I. Ciurcu se deobligă a tipări cartea amintită numai în 2900 (două mii nouă sute) exemplare din care va preda gratuit 60 (șesedeci) de exemplare d-lui autor.
9. Dl. Ioan I. Ciurcu se obligă a plăti d-lui Virgil Onițiu ca onorar pentru această primă edițiune suma de cor. 1000 (una miie de coróne) în bani gata până la apariția cărții.
10. Dl. Ioan I. Ciurcu se deobligă a purta tóte cheltuielile edițiunii (hârtie, cules, tipar, broșat etc.) precum și speșele împreunate cu cererea de aprobare ministerială a cărții.
11. Dl. Ioan I. Ciurcu se deobligă a nu edita o altă carte de cetire românească pentru clasa I și II gimn., reală, civilă și preparandială, înainte de epuizarea acestei prime edițiuni și eventual și a edițiunii a doua, în caz acesta, conform punctului 5 din acest contract ii s-ar încredința tot D-Sale.
12. Dl. Ioan I. Ciurcu se deobligă a primi (după epuizarea edițiunei prime) în edițiunea a doua cartea amintită tot sub condițiile acestui contract, în cas dacă cartea pentru această a doua ediție nu s-ar supune la modificări mai însemnate.
13. Dl. Ioan I. Ciurcu îl consideră pe dl. Virgil Onițiu de liber de orice deobligament față cu dânsul în baza acestui contract: a) în cazul când pentru ediția a doua s-ar face în carte modificări mai însemnate și b) în caz când epuizându-se și a doua ediție s-ar ivi necesitatea unei a treia edițiuni.
14. Ambele părți contractante consideră de obligătóre punctele acestui contract și pentru erezii lor legitimi și în caz de litigiu se supun competenții judecătórilor reg. ung. din Brașov.

Brașov, în 5 august n. 1904

Virgil Onițiu
Autor

Ioan I. Ciurcu

Document manuscris, orig. lb. română, 2 f., 29 x 22; pe p. 3 – notă manuscrisă semnată de Virgil Onițiu. *Notă: ad pct. 3 și 9. Din acest contract Dl Ioan I. Ciurcu și-a rezervat a plăti până la apariția cărții cor. 600 din onorar, iar restul de cor. 400 a-l plăti la finea lui sept. n. 1904 D. N. S. V. Onițiu/ La iscălirea contractului am primit à conto de la Dl I. Ciurcu suma de cor. 150 (una sută cincizeci de coróne). Rest cor. 850 V. Onițiu/ Pe la începutul lui octobree n. 1904 am mai primit à conto de la Dl I. Ciurcu o sumă de cor. 150 (una sută cincizeci de coróne). Rest: cor. 700 V. Onițiu/ În octobree n. 1904 achitat tot V. Onițiu; p. 4 – însemnare manuscrisă: Carte de cetire cl. I+II g. Ediția I. 1904-905 și semnătura Onițiu în creion; aceeași însemnare pe p. 1 în creion albastru; întreg textul contractului tăiat cu creion albastru și scris alături cu aceeași culoare: epuizată 1913.*

4.

Nr. 78.075 [număr înregistrare]

Aprobarea cărții de cetire I și II g, ediția I (lb. română, însemnare de mână)

Vă aduc la cunoștință, conform cererii din 10 august a. c. că aprob cartea cu următorul titlu „Carte de cetire pentru clasa I și a II-a gimnazială de Virgil Onițiu. Prețul: K. 3, Brașov, Editura Librăriei Ciurcu“ pentru clasele I și II ale gimnaziilor cu predare în limba română cu condiția ca pe pagina 253 la textul în limba română să se adauge următoarea notă: „Jegyzet a magyar történelmi olvasmányokhoz” (Notă la textele istorice maghiare).

A magyar történelmi olvasmányokban itt-ott elő forduló „a mieink“/:ai noștri:/ kifejezés alatt mindig a hazánkért küzdött „magyar hadak és magyar harcosok“/:Oștirile ungare și ostașii ungari:/. Sub expresia „ai noștri“ care apare pe alocuri în textele de istorie maghiară se înțeleg oștile ungare și ostașii ungari care au luptat pentru patria noastră) și le-am introdus în notele de manuale aprobate pentru gimnazii.

Critica la „Contraremercii“, la „Răspuns la remărci“ și la „Remărcile finale“ vor apărea în „Hivatalos Közlöny“.

Budapesta 21 septembrie 1906

În locul ministrului

Urbán?

Secretar de stat

Document dactilografiat pe foaie cu antet în relief, cu inscripția: MAGYAR KIR. VALLÁS ÉS KÖZOKTATÁSÜGYMINISTER, orig. lb. maghiară, 2 f., 34 x 21; hârtie mată cu filigran inscripționat: SZENASY. BELA BUDAPEST, jos mijloc: stemă cu coroană deasupra, inițiale la mijloc și elemente florale pe mijloc, dedesubt: PÉTERFALVAI PAPIRGYÁR.

5.

CONTRACT

Încheiat între Domnul Virgil Onițiu director gimnazial în Brașov deoparte și între: Librăria Ioan I. Ciurcu, Brașov, reprezentată prin proprietarul ei Domnul Ioan I. Ciurcu de altă parte. (sublinierile aparțin textului)

- 1.) Dl. Virgil Onițiu vinde Librăriei Ioan I. Ciurcu ediția a II-a (a doua) a opului său „Carte de citire pentru clasa I și a II-a gimnaz. și reală“, care se va tipări de astă dată în 2 volume, unul separat pentru clasa I. și altul separat pentru clasa a II-a.;
- 2.) Dl. Virgil Onițiu stabilește tirajul cu 4000 (patru mii) exemplare pentru volumul I. (clasa I gimnazială) și cu 3600 (trei mii șase sute) pentru volumul II. (clasa II. Gimnazială), – având să primească dela librăria editoare câte 60 exemplare gratuite din fiecare volum, adecă cu totul 120 exemplare * vezi nota dela sfârșitul paginii 3.) a acestui contract V. Onițiu (mențione la subsolul paginii 1);
- 3.) Dl. Virgil Onițiu își condiționează ca onorar pentru această a II-a (a doua) edițiune a numitului op (în două volume) suma de K. 2200. – adecă două mii două sute coroane, care are să-i se plătească de librăria editoare p-nă în 15 Iunie n. 1914 în 4 rate la terminale și în sumele indicate mai jos în punctul 9. al acestui contract * (aceeași mențiune ca mai sus).
- 4.) Dl. Virgil Onițiu se obligă a îngriji de corectura a II-a și de revizia textelor culese, așa că tipărirea cărții să nu sufere nici o întârziere; –
- 5.) Dl. Virgil Onițiu se deobligă ca după epuizarea acestei a II-a edițiuni să dea a III-a (a treia) ediție a numitului op tot firmei Ioan I. Ciurcu și tot în condițiunile acestei edițiuni.
- 6.) Dl. Ioan I. Ciurcu în numele firmei Librăria Ioan I. Ciurcu, Brașov, primește să facă ediția a II-a (a doua) a opului „Carte de citire pentru clasa I și a II-a gimnazială și reală“, de Virgil Onițiu, pe care îl va edita în 2 volume, adecă un volum separat pentru clasa I și altul separat pentru clasa a II-a gimnazială și reală.
- 7.) Dl. Ioan I. Ciurcu în numele Librăriei editoare Ioan I. Ciurcu Brașov se obligă a edita opul citat într-un tiraj de 4000 (patru mii) de exemplare pentru volumul prim (clasa I. gimn) și 3600 (trei mii șase sute) de exemplare pentru volumul al doilea (clasa II-a gimnaz.) – din cari va preda autorului în mod gratuit 120 de exemplare (adecă câte 60 de exemplare din fiecare volum). –
- 8.) Prețul de vânzare în detaliu pentru fiecare volum, întrucât volumul nu va trece peste 13-14 coale de tipar, – formatul ediției I., editorul îl fixează cu 2 coroane de volumul broșat. – *Prețul l-am crescut la 2K 30 b. De exemplar. V. Onițiu* (însemnare manuscrisă a lui Virgil Onițiu)
- 9.) Dl. Ioan I. Ciurcu în numele Librăriei Ioan I. Ciurcu se obligă a plăti Dlui Virgil Onițiu ca onorar pentru această a II-a (a doua) ediție în 2 volume a opului amintit suma de K. 2200 – adecă două mii două sute coroane în bani gata (subl. în text) și anume în următoarele rate și la următoarele termene:

rata I-a la 1 Novembre n. 1913 în suma de 500 cor.

rata a II-a la 15 Ianuar n. 1914 în suma de 500 cor.

rata a III-a la 15 Martie n. 1914 în suma de 500 cor.

rata a IV-a la 15 Iunie n. 1914 în sumă de 700 cor.

- 10.) Dl. Ioan I. Ciurcu în numele librăriei editoare se obligă a purta toate cheltuielile edițiunii (hârtie, cules, tipar, broșat etc.) precum și spesele împreunate cu cererea de aprobare ministerială a cărții și va îngriji și de prima corectură de tipar a textului cules.
- 11.) Dl. IOAN I. CIURCU în numele librăriei editoare se obligă a nu edita o altă Carte de citire românească pentru clasele I. și II-a gimnazială și reală și se obligă de-a primi după epuizarea acestei a II-a edițiuni, tot în condițiunile acestui contract, ediția a III-a (a treia) a acestei cărți.
- 12.) Ambele părți contractante declară de obligătoare punctele acestui contract și pentru erezii lor legali și în caz de litigiu de supun competenței judecătorilor reg. Ung. din Brassó (Brașov).

Brassó (Brașov) în 2 Septembrie n. 1913

Martori

Enea Costi

Nicolau Gh.

Virgil Onițiu

Ioan I. Ciurcu editor

Am primit dela Dl I. I. Ciurcu:

La 1 Nov. n. 913 ... K 500

" 15 Ianuar n. 1914 K. 400

" 23 " " " K. 100

" 16 Mart " " K. 500

" 1 Aprilie " " K. 200

" Iunie " " K 500

" 7 Novembr. n. " K 200

Suma K 2400

Achitat tot

V. Onițiu

Director

Notă

În baza unei înțelegeri verbale ulterioare (în 12/25 Ianuar 1914) am modificat pctele 2.) și 3., din acest contract în sensul, ca și volumul II din Cartea ce citire să apară tot în 4000 de exemplare ca și I-mul volum, și în schimb honorarul meu să se ridice cu 200 (două sute) cor. dela 2200 la 2400 (două mii patru sute) coroane; având acest plus de K 200 să mi se plătească după rata a IV-a fixată în pct 9 și anume la 1 Nov. n. 1914.

Am încasat tot

V. Onițiu

Brașov în 12/25 I. 914

Virgil Onițiu

Ioan Ciurcu

Document și dactilografiat și manuscris, orig. lb. română, 2 f.; 34 x 22; p. 1 – însemnare de mână cu creion: *Carte de citire, cls I+II g. /ediț. II//1913/1914*; p. 3 – ștampilă dreptunghiulară inscripționată: LIBRĂRIA CIURCU BRAȘOV-BRASSÓ; semnăturile manuscrite.

6.

Cu această ocazie îndrăznesc să reamintesc:

- a) că prima ediție a manualului de față (care la vremea aceea a întrunit într-un volum materialul de citire a claselor I și a II-a) și domnul ministru a aprobat-o în anul 1906 sub numărul de înregistrare 78075 să fie aprobat în ianuarie a. c.
- b) că noua ediție a manualului de citire a clasei a II-a o să apară ulterior și în ultimul rând
- c) că hârtia folosită în această carte este de proveniență autohtonă (fabrica de hârtie Hamburger V. Poprádi)

Brașov 20 ianuarie 1914

Pentru domnul ministru cu deosebit respect

Slujitorul supus

Onițiu Virgil

Directorul Liceului Ortodox Românesc

Ciornă, orig. lb. maghiară, 1 f., 25 x 19, 5; hârtie dictando, filigran alcătuit dintr-o stea în șase colțuri și monograma SM.

7.

CONTRACT

încheiat între Dl. VIRGIL ONIȚIU, director gimnazial, Brașov, Dr. IOAN RAȚIU și ALEXANDRU CIURA profesori gimnaziali din Blaj ca autori asociați de o parte și între librăria IOANI CIURCU (Brașov) reprezentată prin proprietarul ei Dl. IOANI CIURCU (Brașov) ca editor de altă parte.

1. Dnii V. Onițiu, Dr. I. Rațiu și Alexandru Ciura ca autori asociați vind (sic) librăriei Ioan I. Ciurcu – Brașov ediția I. (primă) a manualului lor „Istoria literaturii române pentru clasele superioare ale gimnaziului“, – care se va tipări într’un singur volum.
2. Autorii stabilesc tirajul acestei I. (prime) edițiuni cu 2200 (două mii două sute) exemplare, având să primească de la librăria editoare din această ediție 45 de exemplare gratuite (adecă fiecare dintre autori câte 15 exemplare).

3. Autorii asociați își condiționează ca onorar pentru această I. (primă) edițiune suma de K. 1200. – (una miie două sute coroane); iar în caz, că ediția manualului se va epuiza în proximitate 6 (șese) ani școlari după apariția cărții, librăria editoare va mai plăti ulterior încă un supraonorar de K. 300. – (trei sute coroane) autorilor, peste suma de K. 1200. –
4. Autorii se obligă a îngriji de corectura a II-a și de revizia textelor culese, așa ca tipărirea cărții să nu sufere întârziere.
5. Dl. Ioan I. Ciurcu în numele firmei Librăria Ioan I. Ciurcu (Brașov) cumpără ediția I. (primă) a manualului „Istoria literaturii române pentru clasele superioare ale gimnaziului“, de Virgil Onițiu, Dr. Ioan Rațiu și Alexandru Ciura, având să-l editeze într'un singur volum.
6. Dl. Ioan I. Ciurcu în numele firmei Librăria Ioan I. Ciurcu – Brașov se obligă a edita opul citat într'un tiraj de cu totul: 2200 (două mii două sute) exemplare, – din care va preda autorilor gratuit 45 de exemplare, adecă câte 15 exemplare pentru fiecare dintre autorii asociați.
7. Prețul de vânzare în detal pentru un exemplar al cărții (formatul și hârtia cărților de cetire de cl. I și II. Gimn. De Virgil Onițiu, tiparul va fi cu litere garmond cu spaț între șire –) având cartea aproximativ 14-19 coale de tipar, se fixează cu minimul 3 (trei) coroane, până maximul 4 (patru) coroane.
8. Dl. Ioan I. Ciurcu în numele firmei Librăria Ioan I. Ciurcu se obligă a plăti autorilor asociați: Virgil Onițiu, Dr. Ioan Rațiu și Alexandru Ciura ca onorar pentru această I. (primă) ediție a opului amintit suma de K. 1200. – (una miie două sute coroane), și în caz că ediția s'ar epuiza în proximitate 6 (șese) ani școlari după apariția cărții, – librăria editoare va mai plăti autorilor ulterior încă un supraonorar de K. 300. – (trei sute coroane) peste suma de K. 1200. –

Plata se va face de către librăria editoare în bani gata, în rate și în părți egale la mâna resp. adresa fiecăruia dintre autorii asociați, și anume editorul se obligă a plăti:

Rata I. De K. 300. – (trei sute) când vor fi tipărite 8 (opt) coale de tipar din carte, –

Rata II. De K. 600 (șase sute), când vor fi tipărite 14 (patrusprezece) coale de tipar din carte.

Rata III. De K. 300. – (trei sute): la 15 zile după ce se va fi tipărit și coala ultimă din carte.

Supraonorarul este scadent numai după 6 ani de la apariția cărții, în cazul indicat în cele de mai nainte.

9. Dl. Ioan I. Ciurcu în numele Librăriei editoare se obligă a purta toate cheltuielile edițiunii (hârtie, cules, tipar, broșat etc.) precum și spesele împreunate cu cererea de aprobare ministerială a cărții și va îngriji și de prima corectură tipografică a textului cules.
10. Autorii asociați declară, că la o eventuală edițiune nouă a acestui manual, – în caz de condiții egale de editură din partea vr'unui alt editor, – vor preferi pe editorul Ioan I. Ciurcu.
11. Atât autorii asociați cât și editorul declară de obligătoare punctele acestui contract și pentru erezii lor legali și în caz de litigiu se supun competenței judecătorilor reg. ung. Din Brașov.

Brașov și Blaj, în 15 Februarie 1914.

Virgil Onițiu
Dr. Ioan Rațiu
Alexandru Ciura

Ioan I. Ciurcu
editor

Document dactilografiat, orig. lb. română; 2 f., 34 x 21; semnăturile manuscrise.

8.

Onițiu Virgil „Carte de cetire“ pentru clasa I-a de Liceu, Brașov 1914

Preț: 2 k 30 fileri

Raport de opinie

Am citit amănunțit, cu atenție cartea din fața mea, care este rezultatul unei experiențe îndelungate, deoarece consider că autorul ei fiind profesor și director este un expert în limba română pentru învățământul liceal.

Lucrarea ca manual, din toate punctele de vedere este ireproșabilă și în comparație cu celelalte manuale de limbă română ocupă locul întâi.

Trebuie să-l felicit pe autor pentru că încearcă să trezească interesul elevilor pentru pământul patriei printr-un text frumos (p. 223-232) „Călătorie de-a lungul Ungariei de la munți până la mare“. Aceasta, cu conținutul educativ pentru elevii de limbă română prezintă într-un mod deosebit și interesant descrierea țării

El publică și o poezie a lui Petöfi în traducerea lui Șt. O. Iosif: „Füstben ment terv“; din istoria Ungariei (p. 155-179) după „Manualul“ lui Szinnyei József titlurile „Regele Sf. Ștefan“ și „Invazia tătarască“.

Îi servește ca avantaj și caracterizarea mea anterioară în ceea ce privește faptul că autorul nu dă în același volum materia de clasa I și a II-a.

Este de obligația mea însă să-i aduc la cunoștință că într-o viitoare ediție numele de „Pesta“ în loc de „Pest“ s-o folosească numai în paranteză (p. 164) și în loc de „Zidurile Pestei“ să folosească „zidurile orașului Pesta“ (p. 163) precum scrie (corect) pe p. 168 „orașul Pesta“. Tot pe p. 168 găsesc în loc de „Radna“ (Oradna) forma românească de „Rodna“. În viitor trebuie s-o pună în paranteză și pe aceasta.

Mai trebuie să amintesc și faptul că pe p. 211 despre orașul Abrud autorul scrie că majoritatea locuitorilor sunt români, după aceea urmează maghiarii și că în majoritatea orașelor miniere „mai sunt și alte nații“. Știu foarte bine, că românul cu cuvântul „nație“ înțelege nu numai „nație“ ci și „popor“ etc.

Dar pentru a nu se înțelege greșit îl sfătuiesc ca în viitor cuvântul „nație“ să fie înlocuit cu un alt cuvânt (sinonim).

Recomand această „Carte de cetire“ să fie aprobată pentru clasa I de liceu.

Budapesta 9 aprilie 1914

Dr. Alexics György

Document manuscris, orig. lb. maghiară, 2 f., 34,5 x 20,5, hârtie mată, filigran reprezentând emblema Fabricii de hârtie de la Bușteni: un urs și dedesubt, C&S. S. BUȘTENI.

9.

Onițiu Virgil: Carte de cetire pentru clasa a II-a a școalelor medii. A doua ediție, Brașov 1914
Prețul 2 coroane 30 filleri

Raport de opinie

„Cartea de cetire“ a lui Virgil Onițiu în prima ei ediție a alcătuit un volum, cuprinzând materia de clasa I și a II-a de liceu. Experiența l-a învățat însă că un asemenea material vast trebuie împărțit în două; astăzi deja sunt două „Cărți de cetire“ separate: un volum este pentru clasa I, celălalt pentru clasa a II-a.

Acest volum se împarte în cinci părți: în prima parte sunt povești, în special povești populare; în a doua legende, obiceiuri și mituri grecești; în a treia texte din istoria Greciei și a Romei, mai apoi din istoria patriei: „Iancu de Hunedoara“ și „Bătălia de la Mohács“; partea a patra conține studii despre pământ (Terra), om și natură; a cincea conține poezii, proverbe, ghicitori populare și reguli practice referitoare la sănătate.

În această parte se află și traducerea lui Șt. O. Iosif după poezia lui Petöfi: „Cserebogár, sárğa cserebogár“.

Mi se pare ciudat de ce Onițiu din poezia lui G. Coșbuc „La Paști“ dă numai patru strofe și îi schimbă titlul în „A doua înviere“.

Nu văd de ce autorul folosește neologismul „sudvest“ (P. 140) când în limba română există cuvânt pentru acesta. Mi se pare absurd și de neînțeles cuvântul „chieltuieli“ (tot acolo) scris cu „i“, probabil este o greșeală de tipar.

Toponimele peste tot sunt date corect și așa cum sunt prevăzute de lege. Într-un singur loc am văzut o greșeală de tipar: în loc de „Szalárkemén“ s-a scris „Salárkemén“ (p. 148). Pentru orașul sârbesc „Nis“ apare numai forma „Nissa“ (p. 141), însă ar fi potrivit să se menționeze măcar între ghilimele și forma actuală a orașului.

Dar în general pot să aduc numai laude lui Virgil Onițiu pentru munca lui ceea ce în domeniul literaturii de manuale este un câștig absolut.

În consecință propun, Excelenței Dvs., cu conștiința curată să aprobați acestea pentru clasa a II-a de liceu.

Budapesta 12 mai 1914

Dr. Alexics György

VIII. Eszterházy u. 3

Academia de Est

Document manuscris, orig. lb. maghiară, 2 f., 34,5 x 20,5; hârtie mată, filigran reprezentând emblema Fabricii de hârtie de la Bușteni: un urs și dedesubt, C&S. S. BUȘTENI.

10.

EDUCAȚIE PUBLICĂ ȘI RELIGIE

MINISTERUL REGAL UNGAR

Nr. 65454/914

La cererea dumneavoastră din data de 24 martie 1914, certific faptul că în baza criticilor și observațiilor oficiale, am aprobat predarea în limba română, în cadrul școlilor gimnaziale, folosirea următoarelor titluri de cărți:

1. Carte de citire pentru clasa I, pentru școlile medii, de Virgil Onițiu, director gimnazial. Ediția a doua, Prețul 2 coroane 30 filleri, Brașov 1914, editura librăriei Ioan I. Ciurcu.
2. Carte de citire pentru clasa a II-a, pentru școlile medii, de Virgil Onițiu, director gimnazial. Ediția a doua, Prețul 2 coroane 30 filleri, Brașov 1914, editura librăriei Ion I. Ciurcu.

Acestea au fost incluse în evidența manualelor aprobate în scopul folosirii limbii române în cadrul școlilor gimnaziale. Cu privire la conținutul rapoartelor critice în vederea folosirii corespunzătoare a acestora, nota va fi trimisă ulterior.

Totodată, vă atenționez, că numărul comenzilor aprobate, împreună cu obiectele de studiu în limba română să fie neapărat inscripționate cuvânt cu cuvânt, pe coperta cărților

Stimatului Onițiu Virgil
Director al Gimnaziului Greco-Ortodox Român
Brașov

În așa fel ca, din fiecare titlu de carte câte un exemplar să ajungă la mine, adică la Muzeul Național de Educație și Biblioteca Pedagogică.

Budapesta la 19 mai 1914

Din dispoziția ministrului

Secretar de stat

Semnătură de mână indescifrabilă

Foaie cu antet dactilografiată, orig. lb. maghiară, 2 f., 33,5 x 21; antetul în relief, inscripționat: VALLÁS ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI M. KIR MINISTER; p. 1 – însemnare manuscrisă în lb. română a lui Virgil Onițiu:

Aprobarea Cărții de citire p. Ig.

} *ediț. I*

„ „ „ *p I*

Nr. 65, 454 – 914

Filigran inscripționat, deasupra: SZÉNÁSY BÉLA BUDAPEST; mijloc: scut cu coroană și inițiala „P“; dedesubt: PÉTERFALVAI PAPIRGYÁR.